

Vydává federální ministerstvo financí ve spolupráci se Státní bankou československou ve vydavatelství *Économia*, a. s. Praha

© federální ministerstvo financí

Adresa redakce: Vinohradská 49,
120 74 Praha 2

Telefon: 253 018 nebo 2110, linka 361

Vedoucí redaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

OBSAH

- Helena ROTTOVÁ—Ladislav RIZIKY: Měnový vývoj v roce 1991 257
- Rudolf OLŠOVSKÝ: Vývoj platební bilance ČSFR v roce 1991 263
- Václav BENDA: Výnos daně z obrátu v roce 1991 270
- Oldřich ZAHRÁDKA: Problematika státních záruk za bankovní úvěry a půjček ze státních rozpočtů organizací (1. část) ... 275
- Jan ZEMAN: Národohospodářské náklady a ceny v dopravě 282

Finance a úvěr v zahraničí

- Jan KINŠT: Japonská průmyslová politika a její finanční aspekty 290

Informace

- Pavel ŠTĚPÁNEK: Seminář o československé daňové reformě 296

Uprostřed čísla:

Frederic S. MISHKIN: **Ekonomie peněz, bankovníctví a finančních trhů** (na pokračování — 22. část) ss. S (A→Č)-645 — S (Č→A)-660

Všechny bibliografické údaje včetně údajů o autorských právech jsou uvedeny u prvního pokračování v č. 1/91 tohoto časopisu.

Publikováno po dohodě s College, sekci vyd. HarperCollins Publishers.

Publishers: Federal Ministry of Finance in Cooperation with Czechoslovak State Bank in Publishing House *Economia*, Prague

© Federal Ministry of Finance

Editor's Office: Vinohradská 49,
120 74 Prague 2, CSFR

Editor in Chief: Ivan Kočárník

CONTENTS

- Helena ROTTOVÁ—Ladislav RIZIKY: Monetary Development in 1991 257
- Rudolf OLŠOVSKÝ: Balance of Payment Development in CSFR in 1991 263
- Václav BENDA: Turn-over Tax Revenue in 1991 270
- Oldřich ZAHRÁDKA: Relevant Questions of State Guarantees for Bank Credits and Loans from State Budgets Provided to Firms (1st part) 275
- Jan ZEMAN: Real Economic Costs and Prices in Transports 282

Finance and Credit Abroad

- Jan KINŠT: Japanese Industrial Policy and Its Financial Aspects 290

Information

- Pavel ŠTĚPÁNEK: The Czechoslovak Tax Reform Seminar 296

In the middle of this issue:

Frederic S. MISHKIN: **The Economics of Money, Banking, and Financial Markets** (To Be Continued—Part XXII) pp. S (A→Č)-645 — S (Č→A)-660

You can find all bibliographical data including particulars on copyright in part I of the series in No 1/91 of this journal.

Published by arrangement with College, a division of HarperCollins Publishers.

Redakční rada: ing. Aleš Bulíř, CSc., ing. Belo Bosák, CSc., ing. Jozef Dančo, CSc., ing. Miroslav Hrnčíř, DrSc., ing. Miroslav Kerouš, ing. Jaroslav Klapal, ing. Ivan Kočárník, CSc., ing. Antonín Kotulán, CSc., ing. Vratislav Kulhánek, ing. Ivan Mikloš, Vladimír Rudlovčák, CSc., ing. Miroslav Purkyně, dr. ing. Dušan Triska, CSc., prof. ing. Miroslav Tuček, CSc., ing. Peter Vajda, CSc., ing. Anton Vavro, CSc., doc. ing. Karol Vlachynský, CSc., ing. Jaromír Zahradník

Výnos daně z obrátu v roce 1991

Václav BENDA*

V současném daňovém systému uplatňovaném v ČSFR je jedinou nepřímou daní daň z obrátu, jejíž výnos je jedním z rozhodujících příjmů státních rozpočtů. Daň z obrátu je až do současné doby uplatňována podle zákona z roku 1952, který byl sice v roce 1990 novelizován, ale přesto již nevyhovuje podmínkám tržního hospodářství. Při realizaci jednotlivých kroků ekonomické reformy bylo třeba měnit i systém daně z obrátu. Podmínkou uplatnění cenové liberalizace bylo odstranění záporných sazeb daně z obrátu, které deformovaly strukturu cen a negativně ovlivňovaly i výnos daně z obrátu. Zatímco v roce 1980 činila záporná daň 7,3 mld. Kčs, v roce 1985 to bylo již 26,6 mld. Kčs a v roce 1989 dokonce 49,1 mld. Kčs. Největší podíl na záporné dani měly potravinářské výrobky, a proto již v červenci 1990 byly u nich záporné sazby odstraněny a nahrazeny nulovou sazbou. I přes tento zásah dosáhla záporná daň v roce 1990 ještě částky 34,6 mld. Kčs.

Odstranění záporných sazeb daně z obrátu u ostatních výrobků, především palem a energie, bylo realizováno až k 1. 1. 1991 zároveň se sjednocením sazeb do 4 základních pásem (0, 12, 22 a 32 %). Liberalizací cen a sjednocením sazeb daně k jednomu termínu byl eliminován dopad sjednocení sazeb na snížení cenové hladiny průmyslových výrobků a naopak byl znásoben vliv na spotřebitelské ceny některých výrobků, kde byla dříve uplatňována sazba záporná. Nejvýrazněji se tato skutečnost uplatnila např. u stavebních materiálů, kde i přes sazbu 12 % došlo k řádově násobnému zvýšení spotřebitelských cen.

V průběhu prvních měsíců roku 1991 se výrazně změnily základní předpoklady, ze kterých se vycházelo při stanovení plánovaného výnosu daně z obrátu a výše daňových sazeb. Jednalo se především o vyšší nárůst cenové hladiny, než se očekávalo, a v důsledku toho i o vyšší pokles spotřeby. V důsledku vyšší devaluace, zavedení dovozní přírážky a dalších vnějších a vnitřních vlivů byl nárůst cenové hladiny za leden až duben o cca 10 bodů vyšší, než se uvažovalo při sestavování rozpočtu. Spotřeba naopak poklesla mnohem více, než se očekávalo; její pokles činil za I. čtvrtletí cca 35–40 %, a to přes doprodej zásob v lednu a únoru ještě za nižší ceny. V rozpočtu se přitom počítalo s poklesem o 5–10 %.

Cenový vývoj a odbytové problémy v některých odvětvích si vyžádaly dílčí změny sazeb již v průběhu I. čtvrtletí, kdy došlo ke snížení sazeb daně z obrátu ze 40 % na 32 % u osobních automobilů. Analýza rozpočtových výnosů daně, vývo-

* Ing. Václav Benda, pracovník FMF Praha

Příspěvek byl do redakce předán 21. 4. 1992.

je cen a poptávky za I. čtvrtletí vedla k rozhodnutí snížit k 2. 5. 1991 plošně nulu-
lové sazby daně na 11, 20 a 29 %. Tato změna příznivě ovlivnila vývoj cen ve II.
pololetí roku a měla teoreticky znamenat snížení hladiny spotřebitelských cen
v jednotlivých daňových pásmech:

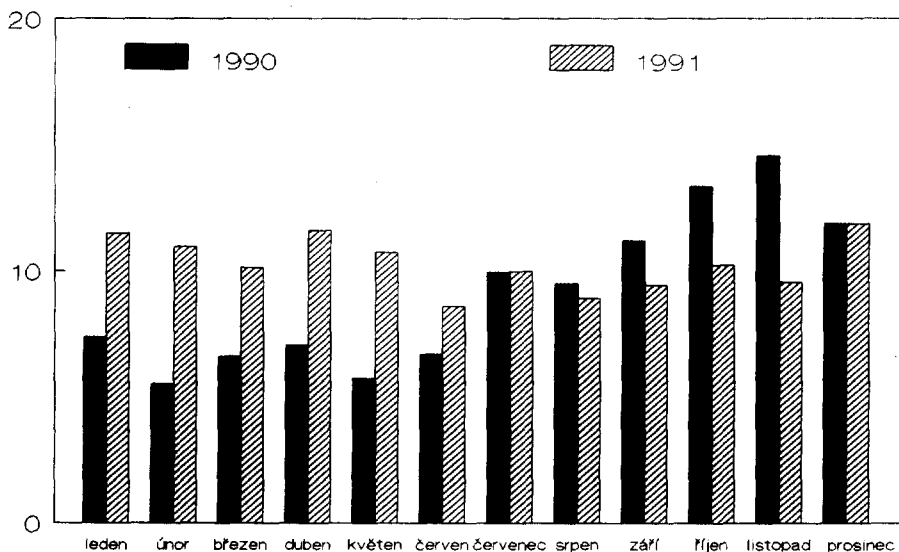
- o 1—2 % pro sazbu 11 %,
- o 2—3 % pro sazbu 20 %,
- o 4—5 % pro sazbu 29 %.

Vzhledem k příznivým výsledkům v plnění státního rozpočtu v I. pololetí bylo
realizováno další snížení daňového zatížení k 1. 7. 1991, které bylo tentokrát pro-
vedeno selektivně a bylo zaměřeno na odstranění některých nelogičností Saze-
bníku daně z obrátu a oživení poptávky u výrobků, kde došlo k hlubokému pokle-
su spotřeby. Snížení sazeb se týkalo především farmaceutických výrobků (z 20 %
na 11 %) a vybraných strojírenských výrobků (z 29 % na 20 %), dílčí snížení sazeb
bylo realizováno také u některých potravinářských a polygrafických výrobků.
Zatímco plošné snížení sazeb bylo motivováno tendencí všeobecně snížit daňo-
vou kvótu, změny realizované k 1. 7. 1991 měly výrazně selektivní charakter a ve-
dle oživení poptávky bylo jejich hlavním smyslem další sjednocení sazeb se zře-
telem na připravovaný systém daně z přidané hodnoty.

Další změny sazeb daně z obrátu byly realizovány s účinností k 1. 10. 1991 opět
selektivně a snížením sazeb bylo sledováno především oživení poptávky u někte-
rých výrobků a oborů. Nejvýznamnější změnou bylo snížení sazeb daně u auto-
mobilů a některých souvisejících oborů z 29 % na 20 %.

Na vývoj výnosu daně z obrátu v průběhu roku, který je znázorněn v *tabulce*
č. 1, ve srovnání s rokem 1990 měl vedle výše uvedených metodických změn vliv
i cenový vývoj a změna a výše spotřebitelské poptávky. Výnos daně v lednu (11,5
mld. Kčs) byl ještě ovlivněn tím, že v této části byly zahrnuty i odvody plátců,
kteří odvádějí daň čtvrtletně, a odvody podniků v rámci vyúčtování roční daňové
povinnosti. V prvních měsících roku bylo dosaženo ještě poměrně vysokého vý-
nosu vzhledem k tomu, že u řady oborů byla poptávka ovlivněna doprodejem zá-
sob za staré ceny. Ve srovnání s rokem 1990 byl výnos daně v tomto období vyšší
z důvodů uplatňování záporné daně v roce 1990.

Graf č. 1 Srovnání výnosů daně z obrátu v roce 1990 a 1991 (v mld. Kčs)

Již výnos dosažený za I. čtvrtletí signalizoval, že nebude zřejmě dosaženo původně plánovaného výnosu ve výši 154,3 mld. Kčs, který byl později upraven na částku 141,9 mld. Kčs. Ve II. čtvrtletí se tento propad ještě prohloubil. Vedle poklesu poptávky mělo na snížení výnosu vliv i plošné snížení sazeb daně v květnu, které znamenalo snížení daňového zatížení o cca 7 mld. Kčs ročně ve vztahu k plánovanému výnosu. K nejvýraznějšímu poklesu výnosu došlo v červnu, kdy bylo dosaženo daňového výnosu pouze 8,6 mld. Kčs. Tato skutečnost byla zřejmě způsobena především poklesem výnosu u průmyslového spotřebního zboží. Vzhledem k tomu, že obchodní organizace nakupují za cenu „s daní“, je od sebe časově oddělen vznik zdanitelného obrátu a nákup zboží konečným spotřebitelem. Odbytové potíže obchodu a probíhající malá privatizace zřejmě výrazně přispěly k omezení dodávek výrobních organizací obchodu v tomto období, a to se projevilo i ve snížení daňového výnosu.

V letních měsících došlo sice k mírnému zvýšení daňového výnosu ve srovnání s červnem, což bylo ovlivněno z převážné části oživením poptávky v důsledku zvýšeného turistického ruchu, ale vývoj výnosu již v tomto období signalizoval, že nebude dosaženo ani předpokládaného výnosu podle upraveného rozpočtu.

Ve IV. čtvrtletí se výnos daně vyvíjel příznivěji, což bylo dáno jednak tím, že výnos za toto čtvrtletí je dlouhodobě ve srovnání s ostatními obdobími kalendářního roku nadprůměrný, a jednak tím, že došlo k mírnému oživení poptávky v důsledku valorizace mezd a projevilo se i snížení daňového zatížení v průběhu roku. Zvýšení poptávky po tuzemském zboží pozitivně ovlivnilo i zavedení dovozní přírážky na individuální dovozy. Celoroční výnos daně podle pokladního plnění ve výši 123,4 mld. Kčs je však výrazně nižší, než se předpokládalo při sestavování rozpočtu.

Hlavní příčiny toho, že nebyl dosažen výnos podle upraveného rozpočtu, je třeba hledat v poklesu poptávky, který byl způsoben především zvýšením cen, ale také rozšířením rozsahu individuálních dovozů. Negativní dopad na výnos daně měl i zvýšený počet daňových úniků, který je možné pouze odhadnout ve výši cca 10 mld. Kčs.

Z hlediska podílu na daňovém výnosu mají největší význam vybrané výrobky spotřebního charakteru, u kterých je daňové zatížení nejvyšší a u kterých bude v nové daňové soustavě uplatňována spotřební daň. I u těchto výrobků došlo ve srovnání s rokem 1990 ke snížení daňového výnosu, jak dokumentuje *tabulka č. 1*.

Tabulka č. 1 Výnos daně z obrátu u vybraných výrobků spotřebního charakteru v roce 1991 a 1990

v mld. Kčs

	1991	1990
pohonné hmoty a mazadla	47,3	52,6
pivo	5,8	6,1
víno	1,7	1,7
lihoviny	10,2	10,9
cigarety	10,7	8,0
celkem	75,7	79,3

Největší propad oproti výnosu roku 1990 byl zaznamenán u pohonných hmot, což je dáno výrazným poklesem spotřeby jak na straně obyvatelstva, tak především v důsledku poklesu průmyslové výroby, který se promítl i do dopravních výkonů. Výnos u piva a vína zůstal zachován v úrovni roku 1990. U těchto nápojů

došlo k výraznému zvýšení daňového zatížení, které se odrazilo v jejich ceně a poklesu spotřeby na počátku roku. V průběhu roku se však spotřeba postupně zvyšovala, což se odrazilo na daňovém výnosu.

K poklesu daňového výnosu došlo i u lihovin, ačkoliv nebylo zvýšeno jejich daňové zatížení. Příčiny je v tomto případě třeba hledat především v daňových únicích, k nimž byl zneužíván hlavně nákup těchto výrobků bez daně za účelem vývozu. Vývoz však nebyl často realizován a zboží bylo prodáno v tuzemsku bez odvedení příslušné částky daně. Rozsah těchto daňových úniků u lihovin lze odhadnout na 2–3 mld. Kčs. Výsledný propad daně je však možné ještě zmírnit následnou kontrolou, která se soustředí na prodej těchto výrobků. Radikálně by těmto praktikám měla zabránit metodická změna platná od 1. 4. 1992, která stanoví pro prodej lihovin, piva a cigaret povinnost prodávat a nakupovat vždy za cenu s daní a teprve po prokázání vývozu může být vývozci daň vrácena.

Jedinou skupinou výrobků z výše uvedené tabulky, kde došlo ke zvýšení daňového výnosu, jsou cigarety a tabákové výrobky. Přestože došlo ke zvýšení daňového zatížení, kuřáci si svou denní dávku nikotinu nedokázali odepřít, a proto se daňový výnos zvýšil zhruba v poměru odpovídajícímu nárůstu daňového zatížení, i když i u cigaret bylo zneužíváno fingovaného vývozu, stejně jako u lihovin.

Jednoznačně pozitivní dopad na výnos daně v roce 1991 mělo zrušení záporné daně u potravin, jak dokumentuje *tabulka č. 2*.

Tabulka č. 2 Výnos daně z obratu u vybraných potravinářských výrobků v roce 1991 a 1990
v mld. Kčs

	1991	1990
káva	2,4	4,2
nealkoholické nápoje	0,1	0,4
masné výrobky	—	-6,2
ovoce a zelenina	0,2	-1,3
mlékárenské výrobky	—	-6,9
pekárenské výrobky	—	-1,1

K výraznějšímu snížení výnosu daně došlo z uvedených výrobků pouze u kávy vzhledem k výraznému snížení daňového zatížení.

Výnos daně u průmyslových výrobků byl také proti roku 1990 výrazně nižší, což je zřejmé z *tabulky č. 3*.

Tabulka č. 3 Výnos daně z obratu u vybraných průmyslových výrobků v roce 1991 a 1990
v mld. Kčs

	1991	1990
osobní automobily	1,9	5,3
TV a rozhlasové přijímače	1,4	2,6
domácí spotřebiče	1,8	1,9

Výnos daně u těchto výrobků byl ovlivněn především značným poklesem poptávky, který byl způsoben nárůstem cen a orientací obyvatelstva na individuální dovozy, které nepodléhají dani z obratu. Zvláště markantní to bylo u osobních automobilů, kterých bylo individuálně dovezeno v roce 1991 cca 100 000, což představuje, pokud by byly zakoupeny na domácím trhu, výnos daně z obratu ve výši cca 3–4 mld. Kčs. Poptávka po spotřebních průmyslových výrobcích se na tu-

zemském trhu zvýšila až v posledních měsících roku v důsledku snížení daňového zatížení a uplatnění dovozní přírážky ve výši 15 %.

Další oblastí, kde docházelo ke krácení daňového výnosu, byl dovoz zboží. Problémy se zdaňováním dovozu vyplývají z legislativní úpravy daně z obratu, protože zdanitelný obrat nevzniká propuštěním zboží do volného oběhu v tuzemsku, ale až vystavením faktury nebo jiného dokladu o prodeji nebo vnitropodnikovém použití zboží. Touto úpravou je fakticky oddělen výběr cla, který provádějí celnice, od výběru daně, který spravuje příslušný finanční úřad, a tím je vytvořen prostor pro obcházení daňové povinnosti.

Na výši daňového výnosu se v plné míře odrážejí současné legislativní, věcné i správní nedostatky systému daně z obratu a pouze průběžně přijímaná metodická a organizační opatření provizorního charakteru mohou zabránit zhroucení celého systému daně z obratu, který byl určen pro státem centrálně řízenou plánovou ekonomiku a vůbec nevyhovuje tržním podmínkám. Jedinou cestou v tomto směru je přechod na daň z přidané hodnoty a spotřební daně. Legislativní normy pro tyto daně již byly schváleny, nyní je třeba zabezpečit jejich správu tak, aby byly minimalizovány daňové úniky a zabezpečeny potřebné zdroje pro státní rozpočet.

SUMMARY

Turn-over Tax Revenue in 1991

The present turn-over tax is the only indirect tax and its revenue is one of the decisive sources of the state budget. This article describes changes in tax rates which took place at the beginning and in the course of 1991. Turn-over tax revenue in particular periods of last year are examined in the second part. The author deals with the revenues of particular product groups in comparison with 1990 in details and identifies the courses of 1991 development in the third part.